

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “บทบาทขององค์กร Village Focus International (VFI) ต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของชนเผ่า แขวงสาละวัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเรื่องความยากจน
- 2.2 แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต
- 2.3 แนวคิดเรื่องการสนับสนุนทางสังคม
- 2.4 แนวคิดเรื่องบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน
- 2.5 บทบาทและการทำงานขององค์กร Village Focus International (VFI)
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

2.1 แนวคิดเรื่องความยากจน

2.1.1 พัฒนาการของแนวคิดเรื่องความยากจนในระดับสากล

แนวคิดในการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับสากลมีวิวัฒนาการมาตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมาจากการค้นคว้างานเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจน พบว่า มีการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical Study) ที่นับเป็นงานบุกเบิกในปลายศตวรรษที่ 19 ในความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาคความยากจน คือ การศึกษาของ Booth ในลอนดอน และ Rowntree ในยอร์ก การศึกษาของ Rowntree ถูกนำมาตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1901 เป็นงานชิ้นแรกๆ ที่พัฒนามาตรฐานของความยากจนสำหรับครอบครัว โดยตั้งอยู่บนการคำนวณความต้องการทางโภชนาการและอื่นๆ ที่จำเป็น

ในทศวรรษที่ 1950 -1960 (จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. 2546 : 12-17) จุดเน้นของการแก้ไขปัญหาคความยากจนในระดับสากล คือ การเพิ่มรายได้ ซึ่งเห็นได้จากตัวชี้วัดเศรษฐกิจมหภาค เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวม ประชาชาติต่อหัว การลงทุนขนาดใหญ่ด้านกายภาพ และโครงสร้างพื้นฐาน เป็นหนทางเบื้องต้นของการพัฒนา ต่อมาในทศวรรษที่ 1970 ความยากจนเป็นปัญหาที่เด่นชัด ดังที่ปรากฏในสุนทรพจน์ของ MacNamara ในการประชุมคณะผู้ว่าการธนาคารโลกที่ไนโรบีในปี 1973 และเอกสารที่พิมพ์ขึ้นในเวลาต่อมาเรื่อง การกระจายและความเจริญเติบโต

รวมทั้งปัจจัยอีก 2 ประการ ที่เข้ามามีส่วน ประการแรก คือ งานของ Runciman และ Townsend ที่เน้นในเรื่องการสูญเสียเชิงสัมพัทธ์ (Relative Deprivation) โดยเฉพาะ Townsend ได้ช่วยให้คำจำกัดความใหม่ของความยากจนว่า ไม่ใช่แค่ความล้มเหลวที่จะได้รับโภชนาการขั้นต่ำหรือเพียงพอเท่านั้น แต่รวมถึงความล้มเหลวที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้มาตรฐานทั่วไปที่กำหนดขึ้นในสังคมด้วย

การเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 2 นี้ ได้ขยายแนวคิดความยากจนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของรายได้ให้กว้างขึ้นไปสู่เรื่องความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs) งานบุกเบิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 ทำให้คำจำกัดความของความยากจนไม่ใช่แค่เพียงขาดรายได้ แต่รวมถึงการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ การศึกษา และการบริการอื่น ๆ แนวคิดความจำเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดนโยบายต่าง ๆ เช่น การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน แนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อเนื่องมาถึงการถกเถียงทางแนวคิดเรื่อง การพัฒนามนุษย์ในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับความยากจนใหม่ ๆ ได้พัฒนาให้มีความซับซ้อนมากขึ้น ในทศวรรษที่ 1980 แนวคิดใหม่ ๆ ที่สำคัญ คือ (1) การรวมตัวกันของหลักเกณฑ์ที่ไม่เกี่ยวกับเงินตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานของ Robert Chanber เรื่อง การไร้อำนาจและความโดดเดี่ยว (2) ความสนใจใหม่ ๆ ในเรื่องความอ่อนแอ (Vulnerability) ความมั่นคง ฤดูกาล ความแห้งแล้ง ล้วนมีความสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาความยากจน และความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งนำไปสู่การแสวงหากลยุทธ์ใหม่ในการลดความยากจน (3) การขยายแนวคิดความยากจนไปสู่ความคิดที่กว้างขึ้น ในเรื่องการดำรงชีวิต ทำให้เรื่องการมีชีวิตที่มั่นคงเป็นเรื่องที่ยอมรับกันกว้างขวางขึ้น (4) งานทางทฤษฎีโดย Amartya Sen ที่เสนอว่า รายได้จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมันไปช่วยสมรรถภาพ (Capability) ของปัจเจกบุคคลที่มีบทบาทในสังคม (5) สดุดท้าย คือ ทศวรรษ 1980 เป็นทศวรรษที่มีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของการศึกษา เรื่องบทบาทหญิงชาย (Gender) ประเด็นในการศึกษาเปลี่ยนจากการเน้นเรื่องผู้หญิงอย่างเดียวไปสู่ความสัมพันธ์หญิงชายที่กว้างขึ้น ในนโยบายที่ตามมา คือ การสร้างพลังอำนาจสตรี และการหาวิธีที่จะสร้างชุมชนที่ปกครองตนในระดับต่าง

ทศวรรษที่ 1990 ได้พัฒนาแนวคิดความยากจนต่อไปอีก ความคิดเรื่องความอยู่ดีกินดี (Well-Being) ได้กลายเป็นคำขวัญสำหรับการขจัดความยากจนให้หมดไป ด้วยการมุ่งเน้นให้คนจนเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ของตนเอง ในขณะที่สหประชาชาติ (UNDP) ก็ได้พัฒนาความคิดเรื่อง การพัฒนามนุษย์ โอกาสและทางเลือก การมีชีวิตที่ยาวนาน การมีสุขภาพที่ดี ชีวิตที่สร้างสรรค์ และมีความสุขในระดับมาตรฐาน อีสรภาพ เกิดดิภูมิ ความเชื่อมั่นตนเอง และการเคารพผู้อื่น

ในปี 2000 ธนาคารโลกพิมพ์หนังสือ 3 เล่ม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการแก้ปัญหาความยากจนในยุคนี้ ได้แก่ Crying Out for Change Can Anyone Hear Us? และ Voices of

the Poor เขียนโดย Deepa Narayan และคณะ หนังสือทั้ง 3 เล่ม เป็นผลมาจากการวิจัยที่จัดทำขึ้นใน 60 ประเทศ โดยมีการสัมภาษณ์คนจนมากกว่า 60 พันคน ผลของการวิจัย นอกจากนำมาพิมพ์เป็นหนังสือ 3 เล่ม ดังกล่าวแล้ว ได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา ความยากจนในรายงานการพัฒนาโลก 2000 / 2001 ไว้ 3 ประการ คือ (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร. 2546 : 12-17)

1. การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับคนจน โดยกระตุ้นเศรษฐกิจส่วนรวม เพิ่มสินทรัพย์ของคนจน (เช่น ที่ดิน และการศึกษา) และเพิ่มผลตอบแทน จากทรัพย์สินเหล่านี้ด้วยการเข้าไปแทรกแซง ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับกลไกการตลาด

2. การเสริมสร้างสิทธิ และอำนาจของคนจน (Empowerment) โดยทำให้กฎระเบียบและสถาบันของรัฐมีความรับผิดชอบต่องสังคม และตอบสนองต่อคนจนมากขึ้น ส่งเสริมให้คนจนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง และการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น ตลอดจนขจัดอุปสรรคทางสังคมที่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง ชนกลุ่มน้อย เชื้อชาติ ศาสนา และสถานะทางสังคม

3. การเสริมสร้างความมั่นคง การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่คนจนที่จะต่อสู้กับความเจ็บป่วย วิกฤตเศรษฐกิจ ความล้มเหลวทางการเกษตร ความยุ่งยากเรื่องนโยบาย ภัยธรรมชาติ และความรุนแรง ควบคู่ไปกับการช่วยให้คนจน สามารถยื่นมือต่อสู้กับวิกฤตอื่น ๆ ด้วยตนเอง รวมทั้งการจัดให้มีตาข่ายคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อลดผลกระทบภัยพิบัติทั้งระดับบุคคล และระดับชาติ

ความสำเร็จของงานทั้ง 3 ส่วนนี้ จะมาจากพื้นฐานที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันแต่แต่ละส่วนจะมีความสำคัญในตัวเอง และจะส่งเสริมส่วนอื่นไปพร้อมกันด้วย จากกรอบข้างต้นนี้แต่ละประเทศจะต้องกำหนดกลยุทธ์การลดความยากจนในลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน สะท้อนความเป็นจริงในท้องถิ่น และต้องอาศัยผู้นำในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง

นอกจากนี้ในปี 2002 Development Assistance Committee ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่อยู่ภายใต้องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development) ยังได้ทำการทบทวนนโยบายการให้ความช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนาในเรื่องการลดความยากจน คณะกรรมการชุดนี้ได้ทำการวิจัยสถานการณ์ความยากจน และผลของการให้ความช่วยเหลือ บทสรุปของการวิจัยคือ ความยากจนมีหลายมิติ รายได้มิใช่เพียงมิติเดียวของการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนในทศวรรษนี้ ทางออกของการแก้ปัญหาคือ ต้องเปลี่ยนแนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหาความยากจน และต้องเน้นความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองในระดับประเทศ ความร่วมมือในการพัฒนาแบบผสมผสาน และการทำโครงการความร่วมมือในการแก้ปัญหาคือ ความยากจนในระดับท้องถิ่นให้มากขึ้น (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร. 2546 : 18)

จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาคความยากจนในทศวรรษนี้ ได้มองปัญหาคความยากจนแบบองค์รวม รวมทั้งได้ให้ความสำคัญกับเสียงของคนจนและท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาคความยากจนมากขึ้น แนวคิดการเสริมพลังอำนาจคนจน (Empowering the Poor) จึงกลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาคความยากจน นอกเหนือจากการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การสร้างความมั่นคง และการจัดให้มีตาข่ายคุ้มครองทางสังคม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.1.2 กลยุทธ์การลดความยากจน

ธนาคาร โลกเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาคความยากจนในประเทศที่กำลังพัฒนาในระดับต้น ๆ โดยกำหนดเป้าหมายใหม่ในการขจัดความยากจนให้หมดไปจากโลกนี้ด้วยการกำหนดกลยุทธ์ที่สำคัญไว้ 3 ประการ คือ

1. การทำความเข้าใจว่าความยากจนนั้นมีลักษณะอย่างไร ใครคือคนจน อยู่ที่ไหน และมีแหล่งที่มาของรายได้ หรือสิ่งที่ใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างไรบ้าง ความยากจนนี้ มีความหมายรวมทั้งผู้ที่มิรายได้ และการบริ โภคอยู่ในระดับต่ำ ไม่มีโอกาสได้รับบริการด้านสาธารณสุข การศึกษา ไม่ได้ได้รับสิทธิต่าง ๆ มีความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิต และการถูกกีดกันทางสังคม

2. การกำหนดนโยบายของรัฐที่มีผลต่อการขจัดความยากจน มีประสิทธิผลการจัดลำดับความสำคัญของโครงการของรัฐ สามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม มีการประกันสังคมที่เข้าใจถึงคนยากจน มีความปลอดภัย และความเสี่ยงในการดำรงชีวิต

3. การจัดสร้างครรชนีเพื่อวัดประสิทธิผลของ โครงการต่าง ๆ เพื่อติดตามตรวจสอบ และประเมินผลในแต่ละกลยุทธ์อย่างละเอียด และเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ชัยวุฒิ ชัยพันธ์. 2544 : 160)

เดิมธนาคาร โลกในยุคต้นทศวรรษ 1970 ให้ความสำคัญของคนที่ยากจน ก็คือ คนที่มีระดับรายได้หรือระดับรายจ่ายต่ำกว่าระดับต่ำสุดของความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งก็คือ เส้นความยากจน (Poverty Line) ที่ปัจจุบันเรียกว่า Safety Line (ชัยวุฒิ ชัยพันธ์. 2544 : 160)

สำหรับแนวทางการลดปัญหาคความยากจนในระดับ โลก ถือได้ว่า มีวิวัฒนาการตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมา พอสรุปได้ ดังตารางที่ 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1
พัฒนาการกลยุทธ์เพื่อลดความยากจนในระดับโลก

ปีทศวรรษ	เนื้อหา
1950 -1960	ส่วนมากเห็นว่าการลงทุนขนาดใหญ่ด้านกายภาพและ โครงสร้างพื้นฐานเป็นหนทางเบื้องต้นของการพัฒนา
1970	มีความตระหนักว่า หนทางกายภาพไม่เพียงพอต้องมีการคำนึงถึงสุขภาพและการศึกษา รวมทั้งเพิ่มรายได้ของชนจนด้วย
1980	เกิดวิกฤตหนี้และเศรษฐกิจ โลกถดถอยมีการปรับการบริหารจัดการทางเศรษฐกิจและการส่งเสริมกลไกตลาด โดยเสนอกกลยุทธ์ 2 ส่วน คือ 1) ส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยกิจกรรมการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น โดยอาศัยการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจและการลงทุน โครงสร้างพื้นฐาน 2) จัดบริการพื้นฐานด้านสุขภาพและการศึกษาให้กับคนจน
1990	จัดให้มีธรรมาภิบาล กฎระเบียบ และสถาบัน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการแก้ปัญหาประการสำคัญ คือ ได้เสนอกกลยุทธ์เพื่อลดปัญหาความยากจน 3 วิธี การสร้างโอกาส การเสริมสร้างสิทธิและอำนาจ และการส่งเสริมความมั่นคง

ที่มา : World Bank, 2000

สหประชาชาติเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญกับการลดความยากจน ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยพิเศษ เพื่อติดตามผลการประชุมสุดยอด ว่าด้วย การพัฒนาสังคมที่นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อปี พ.ศ. 2543 ได้กำหนดข้อผูกพันจากการประชุมสุดยอดในข้อผูกพันที่ 2 อันเป็นการขจัดความยากจนใน โลก ถือเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในทุกระดับนโยบายและยุทธศาสตร์ในการลดสัดส่วนของคนยากจนลงครึ่งหนึ่งภายในปี พ.ศ. 2558 โดยกระตุ้นให้ประเทศต่าง ๆ รวมเป้าหมาย เพื่อต่อต้านความยากจนเข้าไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เสริมสร้างความสามารถ และสร้างสถาบัน และให้ความสำคัญกับการลงทุนในด้านการศึกษาและสาธารณสุข การคุ้มครองทางสังคม และบริการพื้นฐานทางสังคม อันเป็นการเสริมสร้างศักยภาพแก่คนจน

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การขจัดความยากจนในองค์กรระดับโลก ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่มีแนวคิดชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถทำให้ประเทศสมาชิกนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.3 ความหมายของคำว่า “ความยากจน”

จากการศึกษาเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ของประเทศไทย และต่างประเทศ พบว่า มีผู้ให้ความหมาย “ความยากจน” ที่หลากหลายและแตกต่างกัน แต่มีข้อที่สังเกตได้ว่าความหมายที่แตกต่างกันนั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การให้ความหมายเกี่ยวกับความยากจน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของสังคม และประการที่สอง การให้ความหมายของความยากจนที่ขึ้นอยู่กับกระบวนทัศน์และปัจจัยในทางบริบทของผู้ให้ความหมาย เช่น การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ การให้ความหมายจึงขึ้นกับประเด็นและมุมมองของแต่ละคนและในแต่ละด้าน ดังจะเห็นได้จากนักวิชาการที่สนใจปัญหาความยากจนดังนี้

Sindzingre (อ้างถึงใน อรุณี รามวิทยาพงศ์, 2546 : 20) กล่าวว่า ความยากจน หมายถึง ความล้มเหลวของความสามารถพื้นฐาน (Basic Capabilities) ในระดับขั้นต่ำสุดที่ยอมรับได้

Deepa Narayan และคณะ (อ้างถึงใน Jaturong Boonyaratanasooontorn, 2003 : 35) กล่าวว่า การมองปัญหาความยากจนในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากปลายศตวรรษที่-19 เป็นอย่างมาก ในยุคปัจจุบันมีบทสรุปที่ชัดเจนว่า ความยากจนไม่ใช่เป็นเรื่องของตัวเลขที่ถูกวัดในเชิงปริมาณเท่านั้น ความยากจนสามารถพิจารณาจากความขาดแคลนทั้งทางวัตถุปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต การขาดแคลนทรัพย์สิน การขาดแคลนเงื่อนไขและ โอกาส

David Reed (อ้างถึงใน Jaturong Boonyaratanasooontorn, 2003 : 36) กล่าวว่า ความยากจนมีมิติที่หลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ความเป็นมนุษย์ และความมั่นคง ความยากจนไม่ใช่เรื่องของสารมีรายได้นั้น แต่ยังรวมถึงการไม่รู้หนังสือ การมีสุขภาพอนามัยที่ไม่สมบูรณ์ ความไม่เสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม

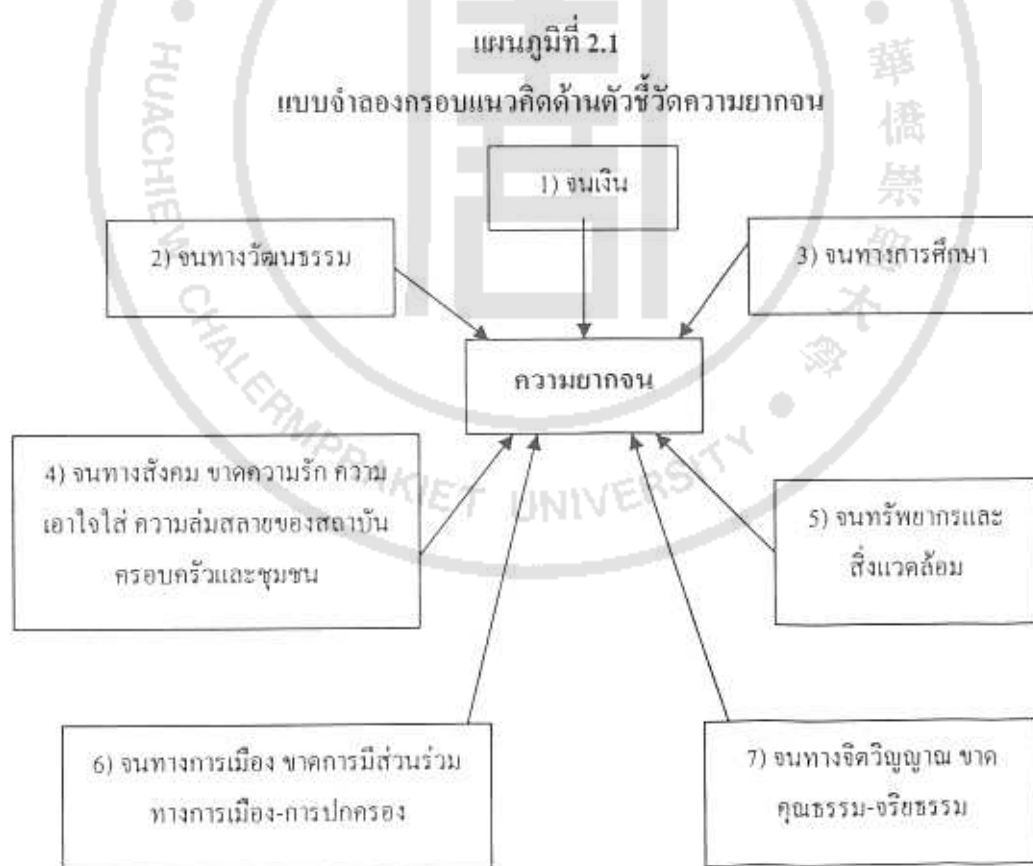
นิธิ เอียวศรีวงศ์ (อ้างถึงใน อภิชัย พันธเสน, 2540 : 157) กล่าวว่า ความยากจนและคนจนหมายถึง ผู้ที่ไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพยากรสำคัญที่ใช้ในการผลิต ซึ่งรวมความไปถึงเส้นสายและเครือข่าย (Connection and Networks) ตลอดจนข้อมูลข่าวสารที่จะช่วยให้ผู้ที่ครอบครองทรัพยากรดังกล่าว มีความได้เปรียบบุคคลอื่นในการผลิตหรือการแสวงหารายได้ ทั้งที่โดยชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมาย

เมธี ทรองแก้ว (2523 : 10-13) กล่าวว่า ความยากจนมี 5 แง่มุม แง่มุมที่หนึ่ง ความอึดอัด (Economic Insufficiency) คือ ความขาดแคลนหรือความมีไม่พอในการยังชีพ โดยเกี่ยวกับเรื่องความต้องการอาหารเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ แง่มุมที่สอง ความไม่เสมอภาค (Economic Inequality) คือ ความแตกต่างที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทั้งในด้านการบริโภค การมีสิทธิและโอกาสต่าง ๆ ฯลฯ แง่มุมที่สาม ความขาดแคลน (Deprivation) คือ ความขาดแคลนปัจจัยหรือโอกาสที่จำเป็นในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ชนหรือของชุมชนในสังคมของคนแ่งมุมที่สี่ ความ

ต้องการพึ่งพา (Dependency) คือ การมีรายได้ที่ต่ำและต้องได้รับการช่วยเหลือจากโครงการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยของรัฐบาล แก่มนที่ห้า ความเป็นปัญหาสังคม (Diseconomies) คือ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ เนื่องมาจากความยากจนซึ่งทำให้เป็นปัญหาต่อสังคม

จากรพงศ์ พลเดช (2546) กล่าวว่า ความยากจน หมายถึง 1) ความไม่เพียงพอในภาวะยังชีพ (ความจำเป็นพื้นฐาน) ตามสถานภาพ 2) ความขาดแคลน โดยเปรียบเทียบระหว่างความเป็นอยู่จริงกับมาตรฐานการดำรงชีพ (ครองชีพ) ทางสังคม 3) ความไม่เสมอภาค อันได้แก่ ความเหลื่อมล้ำด้านต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง 4) ความไม่สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคลในสังคม

วันเพ็ญ สุรฤกษ์ และคณะ (2543 : 11) ได้สร้างแบบจำลององค์ประกอบสำคัญของตัวชี้วัดความยากจน ที่ได้จากการศึกษาความยากจนคัดค้านในภาคเหนือของประเทศไทย 7 รายการ โดยครอบคลุมความยากจนด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน ดังแผนภูมิที่ 2.1

ที่มา : วันเพ็ญ สุรฤกษ์ และคณะ. 2543 : 11.

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาถึงความยากจนควรต้องมีการพิจารณาในทุกมิติ ทั้งนี้ ความยากจนเป็นปรากฏการณ์ในเรื่องของความขาดแคลน (Deprivation) ในปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพอย่างปกติสุข ดังที่ อภิชัย พันธเสน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) กล่าวว่า การนิยามความยากจน ควรจะนำมิติซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ ได้แก่ (1) ความยั่งยืนหรือความสามารถในการมีชีวิตอยู่ได้ (2) การได้รับความคุ้มครองหรือมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (3) การได้รับความรักและความอบอุ่น (4) การได้รับความเห็นใจและเข้าใจ (5) การมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง (6) การพักผ่อนหย่อนใจ (7) การได้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ (8) การได้รับการยอมรับหรือมีความหมายในสังคมที่เกี่ยวข้อง และ (9) การมีเสรีภาพ มาประกอบการพิจารณาด้วย (ชาญวิทย์ ไหวหาร, 2546 : 110-113)

จากการศึกษาพัฒนาการทางแนวคิดเกี่ยวกับความยากจนในช่วงกว่า 100 ปีที่ผ่านมา พบว่าแนวคิดที่ใช้ในการจำแนกว่า “ใครคือคนจน” แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มแนวคิดใหญ่ ๆ คือ (1) พิจารณาจากเงินหรือ Monetary Approach (2) พิจารณาจากสมรรถนะ หรือ Capability Approach (3) พิจารณาจากกีดกันทางสังคม หรือ Exclusion approach (4) พิจารณาจากการมีส่วนร่วม หรือ Participatory Approach และ (5) พิจารณาจากหลายมิติ หรือ Multi-dimensional Approach

แนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนทั้ง 5 แนวคิด มีรากฐานทางทฤษฎี และมีวิธีการเข้าถึงปัญหาความยากจนแตกต่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย และมาตรการที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ (ชัคคิตยา กรรณสูต และ จตุรงค์ บุญจรรัตนสุนทร, 2546 : 9-13)

Monetary Approach มองว่าความยากจน คือ การมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ซึ่งนำไปสู่กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาความยากจนด้วยการสร้างรายได้ ในขณะที่ Capability Approach มองว่าความยากจนเกิดจากการไร้สมรรถภาพในการผลิตหรือการทำงาน การแก้ปัญหาความยากจนจึงต้องเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ทางการผลิต คนจนก็จะมียาขี้นได้มากขึ้น

ทั้ง Monetary Approach และ Capability Approach เกี่ยวข้องกับความยากจนเชิงสมบูรณ์ (Absolute Poverty) ในบริบทของประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น นโยบายที่สำคัญในการตอบสนองต่อแนวคิดทั้งสองกลุ่มนี้ คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) เพื่อที่จะได้ยกระดับฐานะของคนจนให้ดีขึ้น

ในทางตรงกันข้าม Exclusion Approach มองว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดคนจน เพราะมีการกีดกันทางสังคม แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่เคยทำให้การถูกกีดกันทางสังคมหมดไปได้ ดังนั้น นโยบายในการทบทวนให้เกิดการกระจายความเจริญอย่างทั่วถึง (Redistribute Policy) และนโยบายทางโครงสร้าง (Structural Policy) จึงมีความสำคัญ

เป็นลำดับแรก ดังนั้น Exclusion Approach จึงเสนอให้ยกเลิกการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ การให้สิทธิในความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกัน แนวคิดนี้เป็นที่มาของแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม หรือ Participatory Approach และการเสริมพลัง (Empowerment) ซึ่งให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้คนจนมีสิทธิ มีเสียง และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย และมาตรการที่จะทำให้คนจนมีชีวิตที่ดีขึ้น

จากการศึกษาความหมายของความยากจนดังที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า ความยากจน คือ การดำรงชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน อันได้แก่ ขาดปัจจัยขั้นพื้นฐานในเรื่อง อาหาร ที่อยู่อาศัย สุขอนามัย การศึกษา และอาชีพ

2.1.4 เหตุแห่งความยากจน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2545 : 19-21) ได้สรุปข้อมูลจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและผู้ด้อยโอกาสในสังคมไทยว่า กลุ่มปัจจัยที่นำไปสู่ความยากจนและผู้ด้อยโอกาสนั้นมีอยู่ 4 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ ทำที่ต่อชีวิต ปัจจัยการผลิตและการเข้าถึงทรัพยากรของสังคม ความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม และกลุ่มสุดท้าย คือ ระบบสวัสดิการ

1. ทำที่ต่อชีวิต เป็นกลุ่มปัจจัยที่วางน้ำหนักไว้ที่ตัวบุคคล กล่าวคือ เป็นทำที่ที่ทัศนคติของการมองโลกมองชีวิตของแต่ละคน คนที่เห็นว่าอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ถ้าใช้ความพยายามต่อสู้ ฝ่าฟัน ไม่ท้อถอย ตามหลักการผู้ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร บุคคลผู้นั้นก็มีโอกาสที่จะบรรเทาความยากจนต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่ท้อถอย เหนื่อยหน่าย พ่ายแพ้ ไม่แก้ไข ปล่อยชีวิตไปติดบ่วงอกุศลกรรมต่าง ๆ คนประเภทนี้เองที่เป็นที่มาของคำว่าพวก “โง่ จน เจ็บ” แม้ว่าปัญหาความยากจนโดยแท้จริงอาจจะเกิดจากสภาพสังคมโดยรวม แต่ผู้ที่มีอัธยาศัยและอัธยาศัยสูง คือ เป็นบุคคลที่มีเป้าหมายในชีวิตและมีความพยายามที่จะฝ่าฟันสภาพสังคม ก็จะมีชีวิตรอดได้ดีกว่าการปล่อยให้ชีวิตไปติดบ่วงอกุศลกรรมต่าง ๆ

2. ปัจจัยการผลิตและการเข้าถึงทรัพยากรของสังคม การไม่มีที่ทำกิน การไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ ดิน ป่า) การขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนเทคโนโลยี ทำให้ศักยภาพการผลิตต่ำ ผลผลิตต่ำ หรือรายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะผู้ที่เคยยังชีพด้วยการอาศัยน้ำและป่าธรรมชาติ เมื่อถูกตัดขาดจากสิ่งเหล่านี้ แหล่งน้ำหกลบ ป่าไม้สิ้นสูญ ก็ยังทำให้ยากจนมากขึ้น

3. ความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ในความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคนี้ คนได้เปรียบคือคนกลุ่มน้อยในสังคมที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและ

อำนาจทางการเมือง โดยสามารถควบคุมได้ทั้ง 'ทุน' และอำนาจทางการเมือง เป็นกลุ่มคนที่สามารถใช้กลไกตลาดและกลไกอำนาจทางการเมืองดูดีถึงผลประโยชน์มาสู่ตน ทำให้คนส่วนใหญ่เสียเปรียบ อันเป็นที่มาของความจนและความด้อยโอกาสของคนจำนวนมาก เช่น คุณชัยรายได้ส่วนใหญ่ของสังคมเข้าสู่ตนเอง การเติบโตทางเศรษฐกิจมักจะไปรวมอยู่ที่คนเหล่านี้ ทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนห่างกันมากขึ้น คนส่วนน้อยของสังคมเหล่านี้ดูดีถึงปัจจัยการผลิตต่างๆ รวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ของสังคมไปไว้ที่กลุ่มคน ขณะที่คนจนเข้าไม่ถึงทรัพยากร กลุ่มที่เคยเข้าถึงก็ถูกแย่งชิงไป เช่น น้ำ ได้ถูกระบบเขื่อนไฟฟ้าแย่งชิงไปให้ภาคอุตสาหกรรมในชุมชนเมือง ทำให้คนชนบทที่เคยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ ได้ประโยชน์น้อยลง เป็นต้น

นโยบายเน้นภาคอุตสาหกรรมเป็นการทอดทิ้งภาคเกษตรกรรม เพราะภาคอุตสาหกรรมมักจะได้รับ การส่งเสริม ได้รับการเอาใจใส่ในเรื่องต่าง ๆ แต่เกษตรกรมักถูกปล่อยทิ้ง ถูกละเลยราคาผลผลิตตกต่ำ ขณะที่สินค้าอุตสาหกรรมกลับได้รับการส่งเสริมด้านต่าง ๆ ตลอดเวลา

ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่ไม่เสมอภาค ทำให้เกิดความแตกต่างทางรายได้ กล่าวคือ คนกลุ่มน้อยอยู่ในสังคมที่มีอำนาจเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่เหนือกว่าจะดูดีถึงความมั่งคั่งร่ำรวยเข้าสู่กลุ่มของคน ขณะที่คนด้อยอำนาจ ด้อยโอกาส จะกลายเป็นคนที่จนซ้ำซากไม่มีที่สิ้นสุด

การศึกษาของธนาคาร โลกและธนาคารเพื่อการพัฒนาอเมริกัน (American Development Bank) ได้ศึกษาความแตกต่างทางรายได้ของประเทศในละตินอเมริกา เอเชียและแอฟริกา พบว่ากลุ่มคนร่ำรวยสุดที่มีจำนวนร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดของบราซิล ครอบครองรายได้กว่าร้อยละ 50 ของรายได้ประชาชาติ ในประเทศชิลี กลุ่มคนร่ำรวยร้อยละ 10 ครอบครองรายได้ถึงประมาณร้อยละ 48 ของรายได้ประชาชาติ ส่วนในประเทศไทย กลุ่มคนร่ำรวยร้อยละ 10 ครอบครองรายได้ไว้ถึงประมาณร้อยละ 38 ของรายได้ประชาชาติ ซึ่งสูงกว่าในประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย คนร่ำรวยส่วนน้อยนี้ครอบครองรายได้ไว้ประมาณร้อยละ 32 และร้อยละ 25 ตามลำดับ (Watkin, 1998 : 25) เทียบกับกลุ่มคนจนด้อยโอกาสที่สุด ที่มีจำนวนร้อยละ 10 ของประชากรมีรายได้เพียงน้อยนิด เช่น ในกรณีของประเทศบราซิลคนจนด้อยโอกาสมีรายได้รวมกันเพียงประมาณร้อยละ 0.75 ของรายได้ประชาชาติ ในชิลีเพียงประมาณร้อยละ 1.3 ส่วนในประเทศไทยมีประมาณร้อยละ 2.5 เทียบกับร้อยละ 3.8 และร้อยละ 2.7 ในอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ตามลำดับ

ความแตกต่างทางรายได้นำไปสู่ภาวะความยากจนเปรียบเทียบ (Relative Poverty) ซึ่งมักจะนำไปสู่ภาวะอึดอัดขัดข้องและความขัดแย้งทางสังคม ภาวะเช่นนี้เกิดจากการมีความคาดหวัง การมองเห็นคนร่วมสังคมกลุ่มหนึ่งร่ำรวยจวยโอกาสได้ทุกอย่าง ขณะที่ตนเองทำไม่ได้ เพราะด้อยโอกาส ด้อยอำนาจและถูกระงับ จึงรู้สึกผิดหวังต่อระบบ ไม่พอใจสังคมโดยส่วนรวม

คาดหวังสิ่งใดก็มักจะ ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ขณะที่คนกลุ่มน้อยที่ร่ำรวยหวังสิ่งใดก็มักจะ ได้ตามที่คาดหวัง ความจนเช่นนี้จึงเป็นความจนรุนแรง เพราะเป็นทั้งความจนโดยพื้นฐานที่ขาดแคลน วัตถุประสงค์ (Absolute Poverty) และถูกซ้ำเติมด้วยความจนเปรียบเทียบ (Relative Poverty) นำไปสู่ ความอึดอัดขัดข้องและความไม่สมหวังต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับคนกลุ่มอื่น ๆ (Relative Deprivation) ประเทศใดที่มีคนจนอย่างนี้มาก ๆ มักจะนำไปสู่ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ที่ซับซ้อน กว่าความยากจนโดยปกติ

ยิ่งไปกว่านั้น ความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคระหว่างประเทศ ก็สร้างปัญหาทับถมให้แก่ คนยากจนจนเพิ่มขึ้นไปอีก ประเทศอุตสาหกรรมและองค์การการค้าโลกพยายามกดดันให้ประเทศ ค่อยพัฒนาเปิดเสรีการค้า ลดภาษีนำเข้า ลดการสนับสนุนสินค้าส่งออก แต่ประเทศอุตสาหกรรม กลับไม่ทำตามสิ่งที่ตนได้ฉ้อฉล ตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นภาษีเหล็กนำเข้า 30% และ ออกพระราชบัญญัติสนับสนุนสินค้าเกษตร (Farm Act) โดยให้เงินสนับสนุนสินค้าเกษตรถึง 190,000 ดอลลาร์ เป็นต้น สหรัฐอเมริกาใช้ข้อตกลงของนาฟต้า (North America Free Trade Area - NAFTA) ไปกดดันประเทศเม็กซิโก และข้อตกลงนี้ส่งผลให้เกษตรกรชาวเม็กซิโกต้อง ขกเลิกอาชีพเกษตรกรกรรมถึง 2.4 ล้านราย (Lequesne, 1995 : 17) เกษตรกรเหล่านี้กลายเป็น คนจนที่ต้องเร่ร่อนไปหางานทำในเมือง กลายเป็นคนจนเมืองที่เร่ร่อนจรจัดไร้ที่อยู่อาศัย

นอกจากการมีทวิมาตรฐาน (Double Standard) เรื่องภาษีแล้ว ประเทศอุตสาหกรรมยังหัน ไปใช้สิ่งกีดขวางอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษี (Non-tariff Barrier - NTB) เช่น งดการนำเข้าสินค้าจากประเทศ ค่อยพัฒนา ด้วยข้ออ้างว่า ไม่ปลอดภัย ใช้แรงงานเด็กในการผลิต ละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำลาย สิ่งแวดล้อม ฯลฯ เป็นต้น ในกรณีสิ่งแวดล้อม ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่บริโลก น้้ำมันมากที่สุด และสร้างก๊าซคาร์บอนในบรรยากาศของโลกมากที่สุด แต่เมื่อนานาประเทศ ต้องการให้สหรัฐอเมริกาลงนามในข้อตกลงว่าด้วยการควบคุมก๊าซคาร์บอนในบรรยากาศ สหรัฐอเมริกกลับไม่ยอมลงนาม ด้วยเหตุผลว่า จะมีผลกระทบต่อระบบอุตสาหกรรมของ สหรัฐอเมริกา

ตัวอย่างที่กล่าวมาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคระหว่างประเทศ ที่ประเทศชาติ มหาอำนาจได้ใช้อำนาจที่เหนือกว่าเอารัดเอาเปรียบ และกดขี่ประเทศที่ยากจนกว่าให้ทำตามที่ตน ปรารถนา ขณะเดียวกันก็ปกป้องผลประโยชน์ของตนเองอย่างเต็มที่ การที่ประเทศยากจน ถูกเอารัดเอาเปรียบ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจ และสุดท้ายภาระความเสียหายก็มักจะ ถูกผลักไปยังคนยากจนมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ ความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคระหว่างประเทศจึงเป็น เหตุแห่งความยากจนของประชากรในประเทศด้อยพัฒนาที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบ

ความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคทั้งระดับระหว่างประเทศและในประเทศดังกล่าว ในที่สุดแล้วนำไปสู่ปัญหาปากท้องของคนจนในประเทศด้อยพัฒนา เพราะทำให้ผลิตภัณฑ์ของคนจนราคาคงต่ำ รายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สลับซับซ้อนและสร้างผลกระทบทั่วทุกด้านต่อคนจนทั่วโลก

4. ระบบสวัสดิการ แม้ว่ากลุ่มปัจเจกบุคคลที่กล่าวมาจะกดดันทับถมให้เกิดความยากจน แต่ถ้าในสังคมใดมีระบบสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็งก็จะช่วยพุงให้คนจนพอจะมีชีวิตอยู่ได้

ระบบสวัสดิการสังคม หมายถึง การบริการทางสังคม เช่น การศึกษา การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย การคุ้มครองสิทธิและการดูแลความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน สวัสดิการด้านที่สอง คือ ประกันสังคม คือ สร้างระบบหลักประกันชีวิตให้แก่ลูกจ้างหรือคนทำงาน เช่น การประกันการเจ็บป่วย ทูพพลภาพ ชราภาพ การตาย การคลอดบุตร เป็นต้น และสุดท้าย คือ สวัสดิการสำหรับคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เช่น คนแก่ เด็กเร่ร่อน ผู้ประสบภัยธรรมชาติ เป็นต้น

ระบบสวัสดิการเหล่านี้อาจจัดการโดยภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัวยุคใหม่และชุมชน ระบบสวัสดิการสังคมเป็นเสมือนไม้ท่อนเล็ก ๆ ที่จะช่วยให้คนที่กำลังจะจมน้ำเกาะพุงให้พอมีลมหายใจและตะเกียกตะกายเข้าฝั่งได้ ถ้าไม่มีระบบสวัสดิการคอยพุง คนจนจำนวนมากจะมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้และอาจคิดหาทางออกอื่น ๆ เพื่อการอยู่รอดซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสังคมได้

ดังนั้น ในสังคมที่ระบบสวัสดิการอ่อนแอ ก็เป็นการซ้ำเติมคนจน คัดโอกาสคนจนทางด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย และโอกาสที่จะดำรงชีวิตให้อยู่รอด

แผนภูมิที่ 2.2

กลุ่มปัจจัยที่นำไปสู่ความยากจนและด้อยโอกาส

ที่มา : ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2545 : 21

สำหรับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งมีรูปแบบการปกครองแบบสังคมนิยม มีการรวมศูนย์อำนาจในการกำหนดนโยบายการบริหารประเทศไว้ที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาว จาก การศึกษามติของคณะกรรมการศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว มติ 8 กล่าวถึง ความยากจนว่า มี 2 ลักษณะ คือ ความยากจนในเมือง เกิดจากระดับการศึกษาต่ำ แต่ความยากจนในชนบทมีหลาย ปัจจัย คือ (1) ขาดพื้นที่ทำการผลิต (2) ไม่มีเงินทุน (3) ไม่มีเทคโนโลยี ขึ้นกับธรรมชาติอย่างเดียว (4) บริการทางสังคมด้านการศึกษาและสาธารณสุขมีน้อยมาก แนวคิดของคณะกรรมการศูนย์กลาง พรรคปฏิวัติประชาชนลาวเห็นว่า โดภภาพรวมในการแก้ไขปัญหความยากจนต้องปรับปรุง การศึกษาให้ดีกว่าเดิม สำหรับในชนบทต้องสร้างครอบครัวตัวแบบ รวมทั้งการขยายเครือข่ายการ บริการสาธารณสุขและการศึกษาภาคบังคับ โดยให้ทุกหมู่บ้านต้องมีโรงเรียน พร้อมทั้งมีครูสอน และขยายองค์การจัดตั้งมหาชน ประกอบด้วยสหพันธ์แม่หญิง สหพันธ์กรรมบาล ชาวหนุ่ม และ แนวร่วม ให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน แผนงานดังกล่าวรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ กู้เงินจากกองทุนลดความยากจน (Poverty Reduction Fund) จากธนาคารโลกมาดำเนินการ โดย รัฐบาลได้สร้างแผนงาน 11 แผนงาน 111 โครงการ เพื่อแก้ไขความยากจนให้หมดไปในปี ค.ศ. 2010 แผนงานดังกล่าวเกี่ยวข้องกับ 4 แขนง เช่น การเกษตร ป่าไม้ การศึกษา สาธารณสุข และ

โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม และได้กู้เงินจากธนาคารโลก 13.34 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2003 มีระยะเวลาการดำเนินการ 5 ปี

กล่าวโดยสรุป ความยากจนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงเกิดจากการขาดแคลนการศึกษา การขาดแคลนเทคโนโลยีในการเพาะปลูก การพึ่งพิงธรรมชาติที่ไม่แน่นอนแต่เพียงอย่างเดียว

2.1.5 บทสรุปแนวคิดเรื่องความยากจน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความยากจน อาจสรุปได้ว่า แนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก โดยมีการมองความยากจนหลากหลายมิติมากขึ้น จากการศึกษาแนวคิดขององค์กรระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ธนาคารโลก คณะกรรมการเพื่อความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนในยุโรป และแนวคิดเรื่องความยากจนของประเทศไทยกล่าวถึงความยากจนว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีรายได้ไม่เพียงพอ หรือไม่สามารถสนองความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นขั้นต่ำ ในด้านอาหารที่มีคุณภาพ ที่อยู่อาศัยที่มั่นคง และเครื่องอุปโภค บริโภคที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตที่คุ้มค่าในเกณฑ์มาตรฐาน การมองในมิตินี้จึงเป็นการมองที่รายได้เป็นสำคัญ
2. ขาดโอกาสที่จะได้รับบริการขั้นพื้นฐาน เช่น การศึกษา โอกาสในการประกอบอาชีพ โอกาสที่จะได้รับบริการทางสาธารณสุข และบริการต่าง ๆ ทัดเทียมกับคนอื่น ๆ
3. ไม่มีปัจจัยการผลิตและปัจจัยการยังชีพที่เหมาะสม เช่น ไม่มีที่ดิน ไม่มีเงินทุน ไม่มีอุปกรณ์การผลิตของตนเอง ต้องกู้หนี้ยืมสิน ต้องเช่าที่ทำกิน การบริโภคต้องซื้อมากขึ้น ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่มีความสำคัญ
4. มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการในชีวิต ที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของคนในสังคมเดียวกัน
5. เป็นผู้เสียเปรียบพ่ายแพ้ หรือไม่สามารถแข่งขันได้ในระบบโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยม เพราะ มีทุนน้อยกว่า มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องการผลิต การตลาดน้อยกว่า

บทสรุปทั้ง 5 ประการดังกล่าว เมื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความยากจนของกลุ่มชนเผ่าในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะตรงกับบทสรุปข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 4 เพราะชนเผ่าทั้งหลายตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตป่าเขา ขาดการศึกษา ขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอก อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในด้านที่ทำกิน ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหาร และขาดความรู้ที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่คนเผชิญอยู่ ส่วนบทสรุปข้อที่ 5 ไม่สอดคล้องกับบริบทของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน

ลาว เพราะระบบทุนนิยมยังเข้าไม่ถึงพื้นที่ที่เป็นถิ่นอาศัยของกลุ่มชนเผ่า ซึ่งยังเป็นพื้นที่ที่การผลิตเป็นแบบยังชีพ มีการค้าขายกันน้อยมาก ไม่มีการเก็บภาษี ไม่มีการสะสมทุน ระบบเศรษฐกิจในกลุ่มชนเผ่ายังเป็นเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ไม่มีการซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภคภายในชุมชน มีแต่การขอและการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน การซื้อขายสินค้าจากตลาดนอกชุมชนมีเฉพาะสินค้าบางประเภท เช่น ผงชูรส เกลือ ยาเส้น ซึ่งมีปริมาณการซื้อขายที่น้อยมาก การแข่งขันในทางเศรษฐกิจจึงไม่เกิดขึ้นในพื้นที่ของกลุ่มชนเผ่า

2.2 แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต มีความเป็นนามธรรมอยู่มาก ยังหาเกณฑ์เป็นที่ตกลงร่วมกันไม่ได้ บุคคลมักรับรู้คุณภาพชีวิตแตกต่างกันไป ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สภาพแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรม และสาขาวิชา ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม อาชีพ และช่วงเวลา แม้ว่าในปัจจุบันจะมีนักวิชาการหลายสาขา เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา การศึกษา หรือเศรษฐศาสตร์ ได้พยายามให้ความหมายหรือจำกัดความหมายคำว่า "คุณภาพชีวิต" กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งก็เพียงให้ความหมายที่คล้ายคลึงหรือสอดคล้องกัน จะแตกต่างกันไปบ้างในส่วนของจุดเน้นตามศาสตร์หรือที่แต่ละสาขาวิชาเห็นว่าสำคัญ

2.2.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

UNESCO (1978) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับ คุณภาพชีวิต ไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ (มีความสุข มีความพอใจ) ต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล

ยูพา อุดมศักดิ์ (2516 : 82) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง และศาสนา ซึ่งเป็นคำที่ขบเคี้ยว ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศอาจกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ กันไปตามความต้องการ และความ ต้องการในด้านคุณภาพชีวิตนี้ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสภาวะการณ์

ชัยวัฒน์ ปัญพจน์ (2521 : 138) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความเพียบพร้อม และสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ สามารถ

ภาคกระเนเหตุการณ์ภายนอกได้อย่างถูกต้อง และสามารถดำเนินวิธีการที่ชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่คนพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2527 : 100-101) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตนั้นเป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้อกับปริมาณ และคุณภาพของความดีงามพื้นฐาน ทั้งทางร่างกายและสังคม วัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้อทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม จิตวิทยา และสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

สีปปนัท เกตุทัต (2531 : 2) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม สามารถปรับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เข้ากับตนเอง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น กล่าวสั้น ๆ คือ เรียนรู้ธรรมชาติจนปรับตัวเอง และธรรมชาติให้เข้ากันได้ โดยไม่เบียดเบียนกัน

พัฒน์น กิติพราภรณ์ (2531 : 42-46) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีความสุข ความสุขนี้เกิดได้จาก (1) ความสุขทางกาย คือ การที่เรามีความสุขเป็นอยู่ที่ดี เช่น มีที่อยู่อาศัยที่ดี มีสุขภาพ และ การดูแลสุขภาพ (Healthcare) ที่ดี มีสาธารณูปโภค เช่น การคมนาคมที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น น้ำและอากาศบริสุทธิ์ รวมไปถึงการพักผ่อนและสันทนาการที่ดี ตามสมควรอีกด้วย (2) ความสุขทางใจ ได้มาจากการรู้จักความพอดี ความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ การมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความรักอบอุ่นผูกพันกันในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ มีความอดทน เสียสละ และทำประโยชน์ให้แก่สังคม

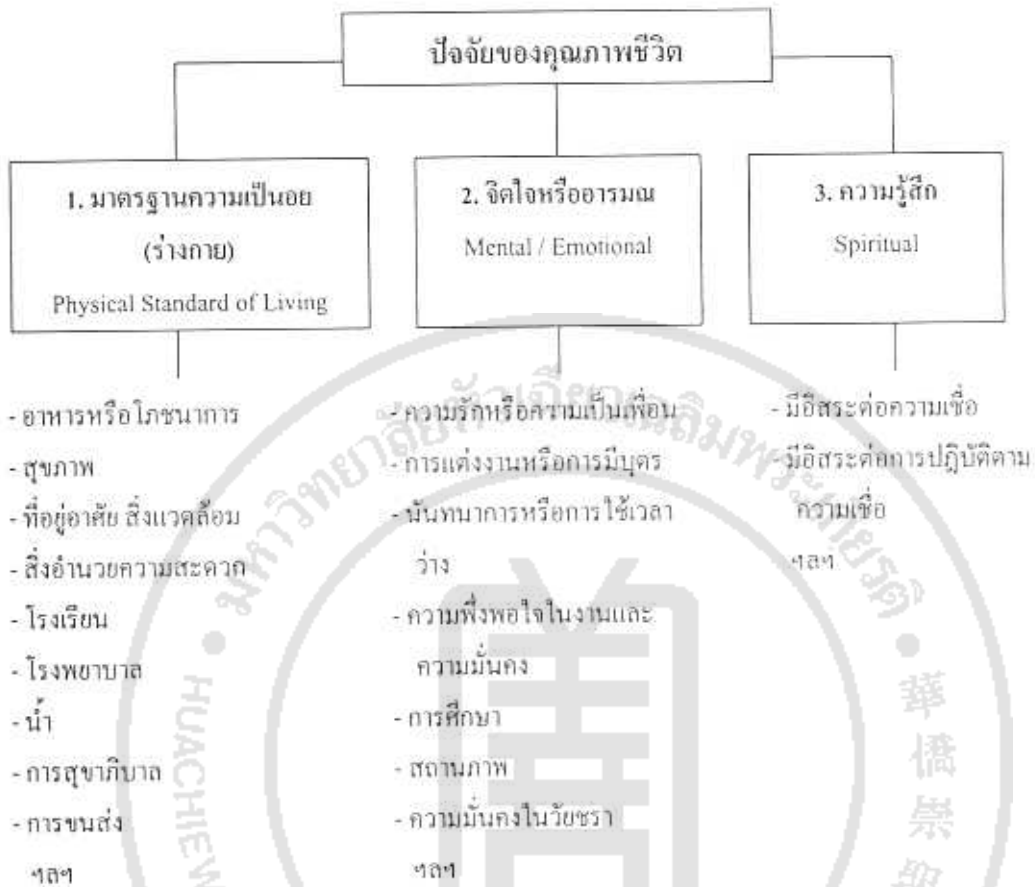
กล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีกินอย่างพอเพียง มีศักดิ์ศรี มีอิสรภาพ ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย หรือมาตรฐานที่ยอมรับในสังคม

2.2.2 รูปแบบที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตของมนุษย์จะดีได้นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือปัจจัยที่บ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุม ทั้งด้านวัตถุวิสัยและด้านจิตวิสัย ซึ่งได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

Allan K, Kondo (1985) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ควรประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังแผนภูมิต่อไปนี้ คือ

แผนภูมิที่ 2.3
ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

Ramesh Chandra กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตระดับบุคคลและครอบครัว (จุลภาค) ระดับสังคม และระดับประเทศ (มหภาค) ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2.4

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับสังคม และระดับประเทศ

2.2.3 คุณภาพชีวิตชุดตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุข

ในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สร้างและใช้ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดที่เรียกว่า ความอยู่ดีมีสุข ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ด้าน มีตัวชี้วัดรวม 13 ตัว วัดในช่วงเวลาก่อน ระหว่าง และหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พบว่า

1) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยโดยรวมลดลงหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เนื่องจากเกิดภาวะการว่างงานเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ความไม่มั่นคงในการทำงาน ความแตกต่างระหว่างรายได้ และปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2) คนไทยส่วนใหญ่ยากจนลงกว่าเดิมระหว่างและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ กล่าวคือ ระดับรายได้ที่แท้จริงลดลงจากปี 2539 และ 2540 มีความเหลื่อมล้ำของรายได้สูงมาก กล่าวคือ คนจนร้อยละ 20 มีส่วนแบ่งรายได้ของประเทศ เพียงร้อยละ 4.2 ขณะที่คนรวยร้อยละ 20 ครอบครองรายได้เกินครึ่ง หรือร้อยละ 55.4 ของรายได้ทั้งหมด หรือกว่า 13 เท่า และหากพิจารณาจำนวนคนจน พบว่า มีเพิ่มขึ้นอีก 1.4 ล้านคน รวมเป็น 8.2 ล้านคน ซึ่งก่อนหน้านี้นั้นลดลงจาก 17.9 ล้านคน ในปี 2531 เหลือ 6.8 ล้านคน ในปี 2539

3) สภาพแวดล้อมของคนไทยด้านสาธารณสุขโลกและด้านที่อยู่อาศัยดีขึ้น แต่คุณภาพของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแย่ลง คลอดคนปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ชีวิตคนไทยถูกคุกคามทั้งที่โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว

4) คนไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาการคิดเป็นทำเป็น และการใช้สิทธิปัญหาอย่างถูกต้อง กล่าวคือ แม้รัฐบาลจะประสบความสำเร็จในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน จนทำให้โอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนในทุกกลุ่มอายุเพิ่มขึ้น แต่กลับพบว่า ปัญหาคุณภาพทางการศึกษา ทั้งด้านการให้บริการและด้านผู้รับบริการ อ่อนด้อยลง เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยรวมลดลง ผลคะแนนการทดสอบวิชาหลัก 4 วิชา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ยังคงอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าร้อยละ 50 และมีแนวโน้มต่ำลงเมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น โดยเฉพาะด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของทุกระดับการศึกษา ต่ำกว่าเกือบทุกประเทศในเอเชีย ยกเว้น อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์

5) คนไทยจะอายุยืนขึ้น มีสุขภาพแข็งแรงขึ้น ด้วยการคุ้มครองของรัฐ แต่ก็พบพฤติกรรมความเสื่อมด้านสุขภาพอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านอุบัติเหตุและการบริโภค ในทั้งกลุ่มคนยากจนและกลุ่มไม่ยากจน นอกจากนี้ยังพบว่าสุขภาพจิตของคนไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างน่าเป็นห่วง

ตารางที่ 2.2
สถานภาพความอยู่ดีมีสุขของคนไทย¹

5 องค์ประกอบ และ 13 ตัวชี้วัด	ระดับการเปลี่ยนแปลง		
	ก่อนวิกฤต (2535-2539)	ระหว่างวิกฤต (2540-2541)	หลังวิกฤต (2542-2544)
1. สุขภาพอนามัย	81.5 (ดีขึ้น)	84.3 (ดีขึ้น)	84.1 (ดีขึ้น)
1) อายุขัยเฉลี่ย	86.2 (ดีขึ้น)	87.6 (ดีขึ้น)	88.5 (ดีขึ้น)
2) สุขภาพดี	84.7 (ดีขึ้น)	84.7 (ดีขึ้น)	88.5 (ดีขึ้น)
3) การมีหลักประกัน	72.0 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	80.3 (ดีขึ้น)	78.2 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
2. ความรู้	63.9 (ลดลง)	69.3 (ลดลง)	73.8 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
4) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	76.7 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	82.2 (ดีขึ้น)	88.9 (ดีขึ้น)
5) การเข้าเรียน ม.ต้น และ ม.ปลาย	60.6 (ลดลง)	70.5 (ดีขึ้น)	73.4 (ดีขึ้น)
6) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	47.9 (ลดลง)	45.0 (ลดลง)	47.4 (ลดลง)
3. ชีวิตการทำงาน	79.8 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	38.4 (ลดลง)	50.3 (ลดลง)
7) การมีงานทำ	100.0 (ดีขึ้นมาก)	45.9 (ลดลง)	61.9 (ลดลง)
8) ความไม่มั่นคงในงาน	24.6 (ลดลง)	25.4 (ลดลง)	26.1 (ลดลง)

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

5 องค์ประกอบ และ 13 ตัวชี้วัด	ระดับการเปลี่ยนแปลง		
	ก่อนวิกฤต (2535-2539)	ระหว่างวิกฤต (2540-2541)	หลังวิกฤต (2542-2544)
4. รายได้และการกระจายรายได้	83.0 (ดีขึ้น)	77.6 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	73.4 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
9) สัดส่วนประชาชนยากจน	87.7 (ดีขึ้น)	76.9 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	70.4 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
10) การกระจายรายได้	77.7 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	78.3 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	76.2 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
5. สภาพแวดล้อม	74.3 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	70.9 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	70.9 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
11) ที่อยู่อาศัยและสาธารณสุขโลก	63.0 (ลดลง)	68.6 (ลดลง)	72.7 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
12) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	78.3 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	61.8 (ลดลง)	56.2 (ลดลง)
13) สิ่งแวดล้อม	79.5 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	79.9 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	79.8 (ไม่เปลี่ยนแปลง)
รวม	77.1 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	71.3 (ไม่เปลี่ยนแปลง)	72.1 (ไม่เปลี่ยนแปลง)

¹หมายเหตุ (*) แบ่งตัวชี้วัดเป็น 4 ระดับ คือ ดีมากขึ้น (ร้อยละ 90-100) ดีขึ้น (ร้อยละ 80-89.9) ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ 70-79.9) ลดลง (น้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 60) (**) ปรับปรุงจาก สสช. ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์ จก. 2546 : 13 ตารางที่ 2.5 (ต่อ)

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้เสนอดัชนีความขาดสน (Human Deprivation Index) และในปี พ.ศ. 2546 ได้เสนอดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index HAI) โดยใช้ 8 องค์ประกอบ 22 ตัวชี้วัด สรุปคุณภาพชีวิตคนไทย มีข้อสรุป ดังนี้

1) ด้านสุขภาพ ได้พยายามสะท้อนปรัชญาสาธารณสุขแนวใหม่ คือ การส่งเสริมสุขภาพ โดยในภาพรวม พบว่า จะเซียงเทราเป็นจังหวัดที่ดีที่สุด กรุงเทพฯ และปริมณฑล รองลงมา ต่ำสุด เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสถานการณ์สุขภาพใกล้เคียงกัน คือ ปัญหาโภชนาการ และข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการที่น่าสนใจ คือ ระวังและภูเก็ท เช่น สุรา บุหรี่ เอคส์ แพทย์ยังคงรวมตัวอยู่ในกรุงเทพฯ โรคเรื้อรค โรคจิตประสาทมีความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเท่า ๆ กัน ทั้งในจังหวัดที่ขาดงานและร่ำรวย ส่วนโรคเอคส์เคลื่อนตัวจากภาคเหนือไปยังเขตอุตสาหกรรมที่มีแรงงานย้ายถิ่น เช่น ระวัง ปทุมธานี และลำปาง

2) ด้านการศึกษา ตัวชี้วัดสะท้อนปรัชญาการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ 2542 พบว่า จังหวัดที่โดดเด่น ได้แก่ ชลบุรี ภูเก็ต ลำพูน นครปฐม และพระนครศรีอยุธยา ส่วนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดห่างไกล คือ แม่ฮ่องสอน และนราธิวาส อยู่ระดับต่ำ ที่น่าสังเกต คือ กรุงเทพฯ มีอัตราการเข้าเรียนชั้นมัธยมต่ำ และไม่อาจสรุปได้ว่าเด็กจังหวัดรวยมีโอกาสดีกว่าจังหวัดอื่น

3) ด้านการมีงานทำ จังหวัดที่โดดเด่นสุด ได้แก่ จังหวัดวงแหวนรอบกรุงเทพฯ รองลงมา เป็นจังหวัดร่ำรวย ได้แก่ ภูเก็ต และชลบุรี จังหวัดที่มีคะแนนต่ำอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจังหวัดที่อยู่ตามแนวชายแดน คือ อุรธานี หนองบัวลำภู และนครพนม

4) ด้านรายได้ จังหวัดร่ำรวย ได้แก่ กรุงเทพฯ และวงแหวนรอบ ๆ และภูเก็ต จังหวัดขาดงานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขาดงานมากที่สุด คือ ยโสธร หนองบัวลำภู และนครพนม รายงานนี้แสดงให้เห็นว่าหนี้สินเป็นปัญหาระดับชาติ จังหวัดที่มีปัญหามาก สัดส่วนครัวเรือนถึง 9 ใน 10 มีปัญหาหนี้สิน แม้ในจังหวัดที่ร่ำรวยก็ยังมีครัวเรือนกว่า 1 ใน 4 ที่เป็นหนี้สิน ยิ่งกว่านั้นยังมีข้อน่าสังเกตว่าจังหวัดที่มีหนี้สูงมิใช่จังหวัดที่มีสัดส่วนคนขาดงานสูง ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้สินและความขาดงานมิใช่ความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบเดิม แต่มีความซับซ้อนจากตัวแปรพฤติกรรมบริโภคเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น กระบี่ เป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งท่องเที่ยว แต่กลับมีหนี้เป็นอันดับสามของประเทศ

5) ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม จังหวัดที่โดดเด่นอยู่บริเวณรอบกรุงเทพฯ ส่วนในจังหวัดที่ห่างไกล ได้แก่ แม่ฮ่องสอน และจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณชายแดนต่ำสุด

ของประเทศ ในครัวเรือนของจังหวัดเหล่านี้ยังไม่มีแม่เตาแก๊ส ส่วนชุมชนแออัดยังมีการขยายตัวตามการขยายเขตเทศบาลและชุมชนเมือง

6) ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน เป็นที่น่าสนใจว่าจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสถานการณ์ด้านคุณภาพชีวิตแย่เกือบทุกด้าน แต่กลับมีชีวิตครอบครัวและชุมชนดีที่สุด จังหวัดโดดเด่น คือ สุรินทร์ และขอนแก่น สภาพการณียังเกิดขึ้นที่แม่ฮ่องสอนและยะลาอีกด้วย ในทางกลับกัน จังหวัดที่ย่ำแย่ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน คือ จังหวัดที่อยู่รอบ ๆ กรุงเทพฯ รวมถึงกรุงเทพฯ มีอัตราการหย่าร้าง คดีอุกฉกรรจ์และยาเสพติดในระดับสูง

7) ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ตัวชี้วัดนี้ใช้ความสะดวกในการเดินทางและการมีสื่อ ดังนั้น กรุงเทพฯ จึงมีคะแนนเต็ม และภูเก็ตเป็นเมืองที่มีศูนย์เทคโนโลยีสื่อสารเป็นอันดับรองลงมา ส่วนจังหวัดห่างไกลและจังหวัดชายแดนมีคะแนนต่ำ มีความเหลื่อมล้ำกันกว่า 30 เท่า

8) ด้านการมีส่วนร่วม จังหวัดที่มีส่วนร่วมโดดเด่น ได้แก่ สิงห์บุรี พังงา อำนาจเจริญ และอุทัยธานี ในขณะที่จังหวัดที่มีส่วนร่วมต่ำ คือ กรุงเทพฯ สมุทรปราการ และปทุมธานี

สำหรับสาระณะรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต วัดจากมิติต่าง ๆ 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ประชาชนมีความมั่นคงด้านอาหาร คือ ต้องมีข้าวบริโภคตลอดทั้งปี
- 2) เด็กและผู้หญิงได้รับบริการด้านสุขภาพ คือ ได้รับวัคซีน 6 ชนิดครบถ้วน ได้แก่ วัณโรค บาดทะยัก ไอกรน คอตีบ โปลิโอ และหัด
- 3) เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาภาคบังคับ 11 ปี จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
- 4) ทุกหมู่บ้านมีน้ำดื่มที่สะอาด
- 5) ทุกอำเภอต้องมีถนนและไฟฟ้า

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้องค์ประกอบตัวชี้วัดคุณภาพ 4 ด้าน คือ ความมั่นคงทางอาหาร สุขภาพ การศึกษา และน้ำดื่มที่สะอาด ส่วนตัวชี้วัดที่ 5 คือ การมีถนน และไฟฟ้านั้น ยังคงเป็นไปได้ยากในขณะนี้ เนื่องจากกลุ่มชนเผ่าตั้งถิ่นฐานในเขตภูเขา การมีถนนและไฟฟ้า นอกจากเป็นเรื่องยากแล้ว ยังไม่ใช่ตัวชี้วัดที่มีความสำคัญเท่ากับ 4 ด้านแรกในปัจจุบันนี้

2.3 แนวคิดเรื่องการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม มีผลต่อการปรับตัวทางสังคมของบุคคลเป็นสำคัญ โดยมีผู้เสนอแนวคิดการสนับสนุนทางสังคมไว้หลายรูปแบบ ดังนี้

2.3.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม

Cobb (1976 : 300-301) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับ ข้อมูลที่ทำให้ตัวเองเชื่อว่าบุคคลให้ความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่า และยกย่องตัวเอง นอกจากนี้ตัวเขายังรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความผูกพันซึ่งกันและกัน

Kahn (1979 : 85) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง เป็นปฏิสัมพันธ์อย่างมี จุดมุ่งหมายระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้อาจเกิด เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งอย่าง

Tilden (1978 : 614 ; อ้างถึงใน สุภัตตรา แก้วประดิษฐ์, 2535) กล่าวว่า การสนับสนุน ทางสังคม หมายถึง การช่วยเหลือทางด้านจิต สังคม สิ่งของ เงินทอง และแรงงาน จากเครือข่าย ทางสังคม

Barrear (1982 : 70) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง ความใกล้ชิด การช่วยเหลือ โดยให้สิ่งของ แรงงาน การให้คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลป้อนกลับ และ การมีส่วนร่วมทางสังคม

กิติพัฒน์ นนทปีทมะคุลย์ (2535 : 170) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การ เกื้อกูลของบุคคลทางสังคม ในระดับการให้ความรัก ความเอาใจใส่ การเห็นคุณค่า การได้รับการ ยกย่อง ทำให้บุคคลมีความรู้สึกว่าอยู่ในสังคมเดียวกัน และเกิดความสำคัญซึ่งกันและกัน มีความ ช่วยเหลือกันในด้านสิ่งของ แรงงาน และเวลา แรงสนับสนุนทางสังคม จะช่วยส่งผลต่อจิตใจ อารมณ์ ตลอดจนการรับรู้จากบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ บิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และ คนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิจิตร แก้วเครือวัลย์ (2544 : 39) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคล ได้รับการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม แล้วได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งด้าน ความรัก การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับ การเห็นคุณค่าในตนเอง

พรรณปพร ลิวิโรจน์ (2543 : 23-24) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง บุคคล ในสังคมได้รับการช่วยเหลือดูแลจากสังคม ในด้านต่าง ๆ ได้รับความรัก ความเอาใจใส่ การเห็นคุณค่า การได้รับการยอมรับจากสังคม ความผูกพันซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในสังคมหรือการ เป็นส่วนหนึ่งในสังคม ได้รับความช่วยเหลือในด้านคำแนะนำ ความคิดเห็น ข่าวสารข้อมูล และ การช่วยเหลือทางด้านวัตถุสิ่งของ เงิน เวลา แรงงาน เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา ทำให้บุคคลสามารถ ช่วยตนเองได้และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

กล่าวโดยสรุป การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การได้รับโอกาสการบริการขั้นพื้นฐานจากสังคม เช่น การศึกษา การมีอาชีพ การได้รับการบริการดูแลสุขภาพ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งการสนับสนุนนี้มีทั้งในระดับชุมชนและจากภายนอก

2.3.2 แหล่งของการสนับสนุนทางสังคม

จรรยาวัตร ทมพย์ภักดิ์ (2531 : 99) กล่าวว่า บุคคลทุกคนในสังคมไม่ได้เป็นแหล่งของการสนับสนุนทางสังคมทั้งหมด นอกจากผู้ที่จัดอยู่ในระบบหรือเครือข่ายทางสังคม ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของกลุ่มสังคมทั้งหมด ที่สามารถเชื่อถือได้ว่าจะให้การสนับสนุนทางสังคมได้ แหล่งของการสนับสนุนทางสังคม มีความสำคัญต่อชนิดและปริมาณของการสนับสนุนทางสังคมที่ได้รับ เนื่องจากชนิดของการสนับสนุนทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามแหล่งที่ให้การสนับสนุนทางสังคม นอกจากนั้นแหล่งของการสนับสนุนทางสังคมยังสามารถบอกถึงขนาดของเครือข่ายทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดปริมาณการสนับสนุนทางสังคมที่บุคคลได้รับด้วย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วแหล่งการสนับสนุนทางสังคมมีที่มาจากครอบครัว ญาติ เพื่อนสนิท คู่สมรส และกลุ่มสังคมในระดับชุมชน เช่น เพื่อนบ้าน ผู้ร่วมงาน บุคลากรในวิชาชีพ อาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือชมรมต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นในสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่

อุบล นิวัติชัย (2539 : 285 ; อ้างถึงใน แคลปแลน) ในการจำแนกกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นแหล่งของการสนับสนุนทางสังคม ไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้มีความผูกพันกันตามธรรมชาติ (Spontaneous or Natural Supportive) ประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นบุคคลที่อยู่ในครอบครัวสายตรง (Kin) ได้แก่ บิดา มารดา พี่ชาย พ่อแม่ ลูกหลาน อีกประเภทหนึ่งเป็นครอบครัวใกล้ชิด (Kith) ได้แก่ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน คนรู้จักคุ้นเคย คนที่ทำงานเดียวกัน

2. องค์กรและสมาคมที่ให้การสนับสนุน (Organized Support) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เป็นชมรม ซึ่งไม่ได้จัดตั้งโดยกลุ่มผู้ช่วยเหลือวิชาชีพ องค์กรลักษณะนี้ ได้แก่ สมาคมผู้สูงอายุ สโมสรไลออนส์ องค์กรทางศาสนา สมาคมแพทย์แผนโบราณ ตลอดจนองค์กรบางลักษณะที่รวมตัวกันตามประเพณีแบบแผนการดำรงชีวิตบางลักษณะของแต่ละชุมชน องค์กรและสมาคมเหล่านี้อาจดำเนินการช่วยเหลือผู้อื่นแบบอาสาสมัคร หรืออาจมีการช่วยเหลือที่ให้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างสมาชิก โดยมากความสัมพันธ์ที่บุคคลได้รับจากองค์กรลักษณะนี้ จะเป็นไปในรูปแบบของการประคับประคองทางด้านจิตใจและอารมณ์ โดยเฉพาะเวลาที่บุคคลเกิดปัญหา เกิดความยุ่งยาก เกิดความทุกข์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3. กลุ่มช่วยเหลือวิชาชีพ (Professional Health Care Workers) หมายถึง บุคคลที่อยู่ในวงการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพของประชาชนโดยอาชีพ

2.3.3 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม ได้มีผู้แบ่งไว้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

Weiss (1974 : 17-26) แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคม และผลของการขาดการสนับสนุนทางสังคม ดังนี้

1. การได้รับความผูกพันใกล้ชิดสนิทสนม (Attachment) เป็นสัมพันธภาพแห่งความใกล้ชิดที่ทำให้รู้สึกว่าคุณเป็นที่รักและได้รับการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้รับจากบุคคลใกล้ชิด เช่น คู่สมรส เพื่อนสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ถ้าบุคคลขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะมีความรู้สึกถูกแยกจากอารมณ์ (Emotional Isolation) หรือรู้สึกเดียวดาย (Loneliness)
2. การได้มีโอกาสเลี้ยงดูผู้อื่น (Opportunity of Nurturance) หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหรือช่วยเหลือบุคคลอื่น แล้วทำให้ตัวเองเกิดความรู้สึกว่าเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น และผู้อื่นพึ่งพาได้ ถ้าขาดการสนับสนุนจะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า (Meaning in Life)
3. การมีส่วนร่วมในสังคมหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Integration) หมายถึง การมีโอกาสได้เข้าร่วมในกิจกรรมสังคม ทำให้มีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความห่วงใย เข้าใจซึ่งกันและกัน ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณถูกแยกจากสังคม (Social Isolation) และชีวิตน่าเบื่อหน่าย (Boring)
4. การได้รับกำลังใจว่าเป็นผู้มีคุณค่า (Reassurance of Worth) หมายถึง การที่บุคคลได้รับการเคารพยกย่องและชื่นชมที่สามารถแสดงบทบาททางสังคม อันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัวและสังคม ถ้าขาดการสนับสนุนนี้ จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณขาดความเชื่อมั่นหรือเป็นคนไร้ประโยชน์ (Uselessness)
5. ความเชื่อมั่นในความเป็นมิตรที่ดี (Sense of Reliable Alliance) การสนับสนุนจะได้อมาจากครอบครัว เครือญาติ ซึ่งมีความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือ ห่วงใยซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ถ้าขาดการสนับสนุนนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณขาดความมั่นคงและถูกทอดทิ้ง (Sense of Vulnerability and Abandonment)
6. การได้รับคำชี้แนะ (The Obtaining of Guidance) หมายถึง การได้รับความจริงใจ ได้รับช่วยเหลือทางด้านอารมณ์ ได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลที่คนสนิทและเชื่อมั่น ในช่วงที่

บุคคลเผชิญกับความเครียดหรือภาวะวิกฤติ ถ้าขาดการสนับสนุนนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง (Hopelessness or Despair)

Cobb (1979 : 93) แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลเชื่อว่าเขาได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้จากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันลึกซึ้งต่อกัน

2. การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem Support) เป็นความรู้สึกที่บอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีคุณค่า บุคคลอื่นยอมรับและเห็นคุณค่ามันด้วย

3. การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Support or Networks) เป็นการแสดงที่บอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีคุณค่า บุคคลอื่นยอมรับและเห็นคุณค่ามันด้วย

Kahn (1979 : 85) จำแนกการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ความผูกพันทางด้านอารมณ์และความคิด (Affection) เป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ในทางบวกของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลหนึ่ง ซึ่งแสดงออกในรูปของความผูกพัน การยอมรับ การเคารพหรือด้วยความรัก

2. การยืนยันและการรับรองพฤติกรรมของกันและกัน (Affirmation) เป็นการแสดงออกถึงการเห็นด้วย การยอมรับในความถูกต้องเหมาะสม ทั้งในการกระทำและความคิดของบุคคล

3. การให้ความช่วยเหลือ (Aid) เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลอื่น โดยการให้สิ่งของหรือการช่วยเหลือโดยตรง การช่วยเหลือเหล่านี้อาจจะเป็นวัตถุ เงินทอง ข้อมูล ข่าวสาร หรือเวลา

Thoits (1982 : 147-148) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมตามแนวคิดของแคปแลน (Kaplan) เป็นระดับของความต้องการพื้นฐานทางสังคม (Basic Social Needs) ของบุคคล ซึ่งเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในกลุ่มสังคม และได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมตามลักษณะของความจำเป็นพื้นฐานทางสังคมไว้ 5 ประเภท ได้แก่

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) หมายถึง ข้อมูลที่ทำให้บุคคล เชื่อว่าเขาได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้รับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันลึกซึ้งต่อกัน

2. การสนับสนุนทางด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem Support) หมายถึง ความรู้สึกที่บอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีคุณค่า บุคคลอื่นยอมรับและเห็นคุณค่ามันด้วย

3. การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socially Support or Network) หมายถึง การแสดงออกที่บอกให้ทราบว่า บุคคลนั้นเป็นสมาชิกหรือส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคมและมีความผูกพันซึ่งกันและกัน

4. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึง การให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหา หรือการให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของบุคคล

5. การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible Support) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทองหรือบริการ

สมจิต หนูเจริญกุล (2531 : 13) แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. การช่วยเหลือโดยการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Support) ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บและการรักษา คำแนะนำในการแก้ไขปัญหา และให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของบุคคล

2. การให้ความช่วยเหลือด้านอารมณ์ (Emotional Support) ได้แก่ การให้ความสำคัญ การให้ความมั่นใจ ความรู้สึกที่สามารถจะพึ่งพาและไว้วางใจผู้อื่น ทำให้รู้สึกว่าได้ได้รับความเอาใจใส่หรือความรัก

3. การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม (Tangible Support) ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือโดยตรงหรือการให้สิ่งของ การให้บริการ

กล่าวโดยสรุป การสนับสนุนทางสังคมเป็นการสร้างพลังอย่างหนึ่งให้บุคคล ครอบครัว และชุมชน มีแนวคิดที่จะหาทางเลือกในการดำเนินชีวิตในสังคมให้อยู่รอด การสนับสนุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจและร่างกายของ “ผู้รับ” อย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า สังคมจะต้องมีความรับผิดชอบในการสนับสนุนต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า “บุคคลเพื่อสังคม สังคมเพื่อบุคคล”

ในการวิจัยนี้ การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดฝึกอบรม การช่วยเหลือวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาและการเกษตร รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือเมล็ดพันธุ์แก่ชนเผ่า

2.4 แนวคิดเรื่องบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

2.4.1 ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ Non-Governmental Organizations เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นทั่วโลก ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนแปรเปลี่ยนไปต่าง ๆ กัน ตามบริบทของแต่ละสังคม ในความหมายกว้างที่สุด หมายถึง องค์กรที่อยู่นอกภาครัฐ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหา

กำไร (Non-Profit) ไม่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (Non-Partisan) คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกับ Non-Governmental Organizations คือ คำว่า Private Voluntary Organization หรือ องค์กรอาสาสมัครเอกชน ซึ่งให้ความหมายที่เน้นความสมัครใจของผู้ที่เฝ้าทำกิจกรรมขององค์กรประเภทนี้ (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร, 2546 : 110)

The Johns Hopkins Comparative nonprofit Sector Project (อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์ : 2544 : 19) ได้ให้คำนิยามองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ควรมีลักษณะดังนี้ (1) มีความเป็นองค์กรหรือสถาบันอย่างเป็นทางการ (Formal Organization) มิใช่การรวมตัวของผู้คนเฉพาะหน้าหรือชั่วคราว (2) เป็นองค์กรที่แยกจากสถาบันรัฐบาลหรือไม่ใช่องค์กรของรัฐบาล (Private) (3) ปกครองตนเอง โดยมีองค์ประกอบหรืออู่อุปถัมภ์ที่จะควบคุมกิจกรรมของตนเอง (Self Governing) (4) ไม่แสวงหากำไรและแจกจ่ายกำไร (Nonprofit Distributing) และ (5) เป็นองค์กรอาสาสมัครในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (Voluntary)

กล่าวโดยสรุป องค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง องค์กรที่ช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังผลกำไรหรือสร้างชื่อเสียง เพื่อประโยชน์ส่วนตน และเป็นองค์กรที่ให้การช่วยเหลือสังคม โดยไม่มีเงื่อนไขข้อกำหนดที่เป็นสิ่งเรียกร้องค่าตอบแทนจากกลุ่มเป้าหมาย

2.4.2 บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในประเทศด้อยพัฒนา หรือประเทศกำลังพัฒนา ที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนปัจจัยสี่ สิ่งแวดล้อม ขาดเสถียร สุขภาพจิต โศภณ การไร้แรงงานเด็ก ระบบราชการไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันปัญหาที่นับวันจะหนักหน่วงรุนแรงได้ จึงต้องอาศัยองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหาล่าช้า ทั้งนี้ เนื่องจากองค์กรพัฒนาเอกชนมีความคล่องตัวสูงในการตอบสนองต่อความจำเป็นและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยไม่ถูกจำกัดด้วยระเบียบที่แข็งตัวแบบระบบราชการ มีการดำเนินงานในประเด็นปัญหาหรือพื้นที่ที่ไม่ค่อยจะมีหน่วยงานราชการใดดำเนินงานอยู่ หรือพื้นที่ที่หน่วยงานราชการไม่สามารถครอบคลุมถึง มีการร่วมมือและประสานงานกับประชาชนพื้นฐาน หรือที่เรียกกันว่าประชาชนในระดับรากหญ้า เช่น เกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน เป็นต้น (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร, 2546 : 111)

องค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินการในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นองค์กรในระดับนานาชาติ ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลระหว่างประเทศ ให้ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในประเทศลาว จำนวน 115 องค์กร (ข้อมูลจากเอกสาร NGOs กระทรวงต่างประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, 2002) กิจกรรมส่วนใหญ่ขององค์กรเหล่านี้ เน้นด้านสงเคราะห์หรือ

ช่วยเหลือบุคคลหรือกลุ่มชนในสังคม เช่น ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านการสาธารณสุข ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ด้านสิทธิมนุษยชน งานส่งเสริม และพัฒนากลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น เด็ก เยาวชน ผู้หญิง คนชรา เป็นต้น

2.5 บทบาทและการทำงานขององค์กร Village Focus International (VFI)

องค์กร Village Focus International (VFI) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีฐานตั้งอยู่ที่สหรัฐอเมริกา เป็นหนึ่งในองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาในประเทศลาวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยมีพื้นที่ทำงานครอบคลุม 4 เมืองในแขวงสาละวัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 Village Focus International ได้ขยายงานไปในประเทศกัมพูชาและอินเดีย

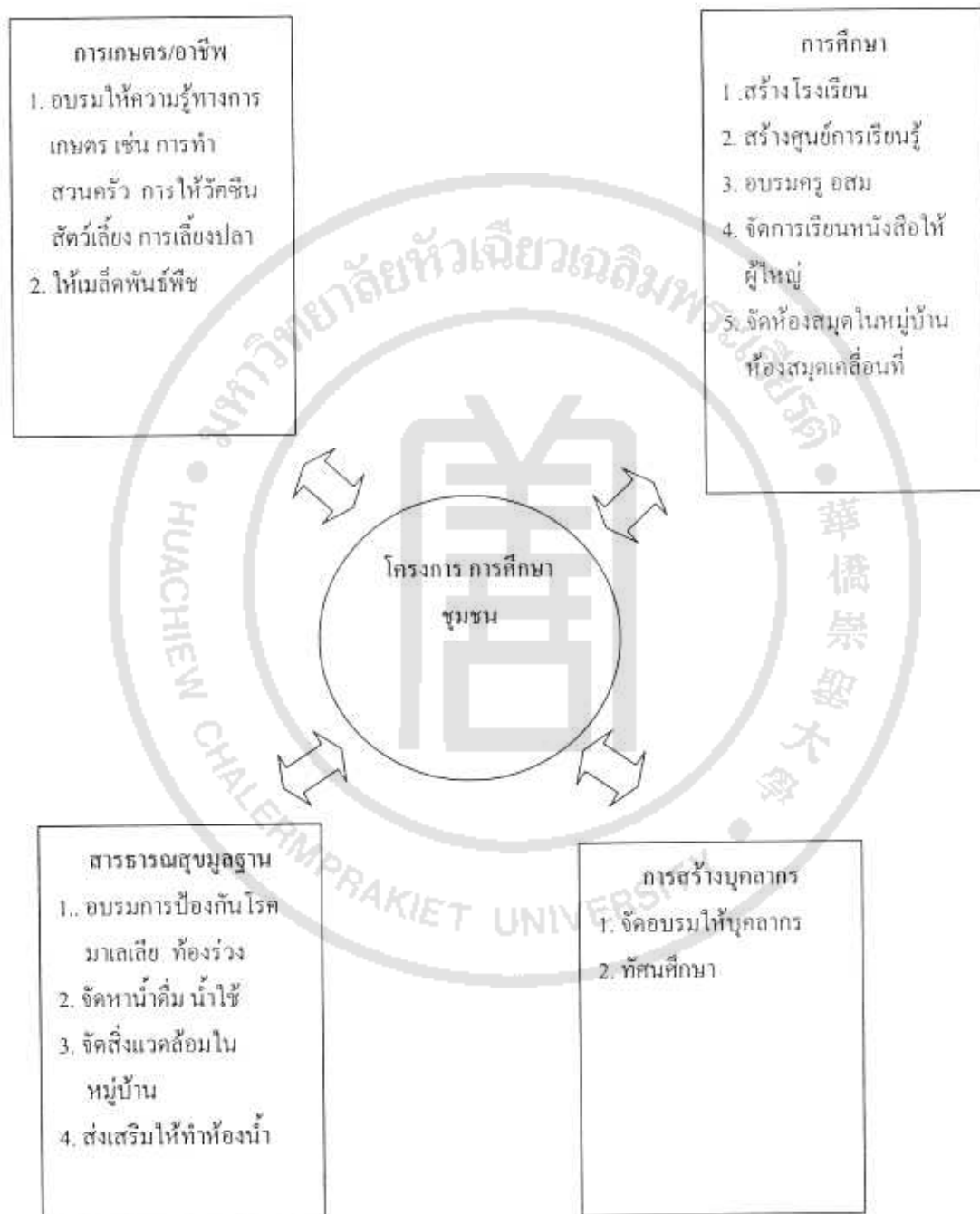
วิสัยทัศน์ของ Village Focus International คือ ช่วยชุมชนเป้าหมายให้ มีความสามารถ ความเข้าใจ และสิทธิตามกฎหมายที่จะปรับปรุงและพัฒนาชีวิตของตนเอง

ภารกิจของ Village Focus International คือ ให้ความช่วยเหลือในพื้นที่เป้าหมายในแขวงสาละวัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในด้านการศึกษานอกระบบ (Informal Duction) การดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน (Primary Health Care) การเกษตรแนวธรรมชาติ (Non-Chemical Agriculture) มิติหญิง-ชาย (Gender) การต่อต้านการค้าผู้หญิงและเด็ก (Women and Child Trafficking) สิทธิเด็ก (Child Rights) และสิทธิที่ทำกิน (Land Rights)

หลักการของการช่วยเหลือ ขององค์กร Village Focus International มีการกำหนดร่วมกันกับรัฐบาล สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งได้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การสนับสนุนทุน และวิชาการ แต่ในการดำเนินโครงการนั้น องค์กร Village Focus International มีหลักการที่เป็นพื้นฐานในเรื่องที่เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย และกระบวนการปฏิบัติโครงการ เช่น ชุมชนเป้าหมายขององค์กรที่จะให้การช่วยเหลือ ได้แก่ ชุมชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดร่วมกับรัฐบาล โดยเฉพาะเด็ก และผู้หญิง ชุมชนที่ไม่มีแผนย้ายถิ่นฐาน ชุมชนต้องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนเรื่องกระบวนการดำเนินโครงการนั้นมุ่งการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เลือกใช้วิชาการชาวบ้านให้มากที่สุด เผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนอื่นให้มากที่สุด ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กร เพื่อให้เป็นตัวแทนในการเผยแพร่แนวความคิดขององค์กรสู่ชุมชน

แผนภูมิที่ 2.5

กรอบการทำงานขององค์กร Village Focus International (VFI)

ที่มา : บทเสนอการทำโครงการขององค์กร Village Focus International (VFI) ปี พ.ศ. 2543

องค์กร Village Focus International (VFI) มีกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ดูแลในระดับ ส่วนกลางโดยที่กรมการศึกษานอกระบบ (Non Form on Education Department) เป็นผู้ประสานงานในระดับนี้ ส่วนในระดับจังหวัดก็คือแขวงนั้นการศึกษาจังหวัด(Provincial Education Office) เป็นหน่วยงานหลักที่คุ้มครองโครงการ รองลงมา ก็เป็นการศึกษาอำเภอ (District Education Sector) ในระดับชุมชนมีหน่วยงานบริหารบ้าน ซึ่งเป็นสมาชิกของภคประชาชนปฏิวัติลาว (Party Member) ซึ่งมาจาก 9 หน่วย คือ กองพลอน (Village Police) ผู้ป้องกันความสงบ (Village Army) ชาวหนุ่ม (Youth Union) สหพันธ์แม่หญิงบ้าน (Village Women Union) แนวร่วมบ้าน(Village Front for Construction) อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (Village Health Volunteer) สัตวแพทย์บ้าน (Village Veterinarian) ภาษีบ้าน (Village Customer) ผู้ใหญ่บ้าน (Village Head Man) การทำงานร่วมกับรัฐเป็นกฎข้อบังคับทางกฎหมายของสาธารณะประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนั้น โครงสร้างการคุ้มครองโครงการจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าร่วมในทุกระดับ

ในปี พ.ศ. 2543 Village Focus International ได้ขยายงานไปอี 2 อำเภอ คือ อำเภอตะโอย มี จำนวน 4 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านปาจูเงิน หมู่บ้านพ้อดง หมู่บ้านปะเดม และหมู่บ้านกะเด็น ส่วน อำเภอสะมวย มี 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านอาแดงกูดาย หมู่บ้านละวาใต้ และหมู่บ้านอาจึงลีแล และขยายงานเพิ่มขึ้นในหมู่บ้านคอนขาว ซึ่งอยู่ในอำเภอสาละวัน

ในปี พ.ศ. 2545 ได้ขยายงานเพิ่ม ได้ขยายการทำงานในหมู่บ้านของอำเภอตะโอย 7 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านปะจูดอน หมู่บ้านพ้อเบย หมู่บ้านสะแหง หมู่บ้านปะงานสิง หมู่บ้านดาวตรงตรง หมู่บ้านโจะไฮ้ และหมู่บ้านโจะไค้

ได้ขยายการทำงานในหมู่บ้านของอำเภอสะมวย อีก 4 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหินเค หมู่บ้านหินเซ หมู่บ้านอาวาย และหมู่บ้านปีไฮ้

แนวความคิดการทำงานของ Village Focus International เน้นการเสริมพลังชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งหมายถึงความเข้มแข็งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และความเชื่อที่ดี กล่าวคือ ด้านสุขภาพทางร่างกาย ต้องปลอดจากโรคมลาเรีย อหิวาตกโรค วัณโรค โรคเอดส์ มีสุขภาพปากและฟันที่แข็งแรง มีข้าวกินทุกครอบครัว โภชนาการ ส่วนสูงและน้ำหนักของเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 5 ขวบ อยู่ในระดับมาตรฐาน ผู้หญิงมีการวางแผนครอบครัว มีการคุมกำเนิด อัตราการตายของเด็กลดลง การทำอาหาร ต้องรักษาความสะอาด ครอบครัวได้รับโปรตีนครบทุกมื้อ และได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบถ้วน ด้านสุขภาพทางสังคม ผู้นำหมู่บ้านมีความเข้มแข็งและความเข้าใจงานพัฒนา เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ หญิงชายเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำการวางแผนหมู่บ้าน มีความสามัคคีในครอบครัว ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจระหว่างการประชุมทำกิจกรรมต่าง ๆ

ที่จัดทำขึ้น มีการรักษาวัฒนธรรมพื้นเมือง และการเก็บรักษาประวัติศาสตร์ต่าง ๆ มีความรู้เรื่องกฎหมาย มีตัวแทนของชาวบ้านในการร่วมแสดงความคิดเห็น มีสิทธิในการออกเสียง มีการร่วมมือระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง ด้านสุขภาพทางสติปัญญา นักเรียนที่เข้าเรียนอ่านภาษาลาวได้ มีอัตราการไม่รู้หนังสือลดลงสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยสะดวก มีห้องสมุด วิทยุ ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ด้านความเชื่อ มีความเป็นอิสระในการเลือกนับถือศาสนา ด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม มีน้ำที่สะอาดบริโภค มีน้ำพอสำหรับการเกษตร มีห้องสุขา ด้านอาชีพ มีความปลอดภัยในที่ดิน ไม่มีระเบิดอยู่ในที่ทำกิน ครอบครัวยุคใหม่มีที่ดินทำกิน ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ป่าอุดมสมบูรณ์ หมู่บ้านสะอาด มีการกำหนดพื้นที่ของหมู่บ้านอย่างชัดเจนด้านเศรษฐกิจ ไม่มีหนี้สิน มีกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ มีที่ดิน สัตว์เลี้ยง และอุปกรณ์ต่าง ๆ มีความสามารถทำเงินจากการขายหรือการแลกเปลี่ยนผลผลิต

แผนภูมิที่ 2.6

แนวคิดการทำงานของ Village Focus International

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความยากจนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า มีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้้อยมาก มีเพียงการศึกษาของธนาคารโลก และองค์กร

Village Focus International (VFI) เท่านั้น สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาความยากจนในประเทศไทย แม้จะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความยากจนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่ได้มีการเลือกสรรงานวิจัยส่วนหนึ่งนำมาสรุปไว้ด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการวิจัยในครั้งนี้อย่าง

ธนาคารโลก (2005) ศึกษาปัญหาความยากจนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เป็นประเทศที่ยากจนสาเหตุหลัก 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นสาเหตุจากสงครามในอดีตที่มีการสู้รบระหว่างกองทัพประชาชนปฏิวัติลาวกับทหารอเมริกันในสงครามกู่ชาติ เมื่อกว่า 30 ปีที่ผ่านมา ซึ่งยังคงมีระเบิดที่ยังไม่ระเบิดฝังอยู่ได้ ทำให้การทำเกษตรเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประการที่สอง ภาวะความแห้งแล้งเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้การเกษตรไม่ได้ผลเท่าที่ควร และประการที่สาม คือ ปัญหาขาดการศึกษา โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงและชนเผ่าในเขตห่างไกลไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และระดับปริญญาตรียังมีน้อยมาก ทำให้ประชาชนมีระดับการศึกษาต่ำ ไม่เพียงพอต่อการเติบโตของเศรษฐกิจและความต้องการของสังคม ธนาคารโลกพบว่าความยากจนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทำให้เกิดการขาดแคลนอาหาร เป็นผลให้เด็กที่อยู่ในครรภ์ และเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี จะมีอัตราการตายสูง และประชากรร้อยละ 50 ของประเทศดื่มน้ำไม่สะอาด

องค์กร Village Focus International (VFI) (2000) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่เมืองสาละวัน เมืองลาวงาม เมืองตะโอย และเมืองชะมวย ซึ่งอยู่ในภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยให้ประชาชนทั้ง 4 พื้นที่มีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ทวอย เกษนของตนเอง พบว่า ชาวบ้านร้อยละ 50 ของเมืองลาวงามและสาละวัน มีข้าวรับประทานเพียง 6 เดือนในรอบปี นอกจากนี้ชาวบ้านมีทางเลือกทางด้านเกษตรอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ ไร่จางทั่วไป ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ แต่ก็ยังมีจำนวนสัตว์ที่ตายตลอดปี

การเจ็บป่วยของชาวบ้าน จะมีไข้โรคมาลาเลีย บางปีมีโรคท้องร่วง และการระบาดของโรคท้องร่วงเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านไม่มีห้องน้ำ น้ำดื่มน้ำใช้เป็นน้ำห้วยที่ไม่สะอาด ชาวบ้านขาดความรู้เรื่องการรักษาสุขภาพ ผู้หญิงมีถูกหลายคนไม่รู้จักรวางแผนครอบครัว เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ขาดสารอาหาร โดยเฉพาะสารอาหารโปรตีน มีโรคพยาธิ พ่อแม่ขาดทักษะในการเลี้ยงเด็กแรกเกิด เช่น เด็กแรกเกิดมาได้ 2-3 วัน ก็ให้อาหารกึ่งดิบกึ่งสุกให้เด็กรับประทาน ส่วนด้านการศึกษาในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนและครู เด็ก ๆ จำนวนมากไม่ได้เรียนหนังสือ

ส่วนที่เมืองตะโอย และเมืองชะมวย เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนเขา มีเส้นทางคมนาคมที่ลำบาก ในฤดูฝน ทำให้เมือง 2 เมืองนี้ขาดการติดต่อจากโลกภายนอก ชาวบ้านทำไร่เลื่อนลอยเป็นหลัก และรองมา คือ เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว แพะ ไก่ หมู แต่ทุกปีก็มีสัตว์จำนวนมากที่ตายเป็นฝูง ซึ่งเกิด

จากโรคระบาด ชาวบ้านทั้ง 2 เมืองนี้ ร้อยละ 68 ของจำนวนครอบครัวทั้งหมดมีข่าวรับประทานเพียง 6 เดือน และร้อยละ 31 ของครอบครัว มีข่าวรับประทานเพียงแค่ 3 เดือน

ปัญหาทางสุขภาพ มีโรคไข้มาเลเลีย ห้อยร่วง เกิดขึ้นทุกปี โดยในปี 1999 มีชาวบ้านเสียชีวิตจากโรคห้อยร่วงเกือบ 400 กว่าคน มีกว่า 20 หมู่บ้าน ต้องย้ายหมู่บ้านใหม่ เรื่องสุขอนามัยในหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่มีน้ำที่สะอาด และห้องน้ำใช้ ขาดความรู้เรื่องการรักษาสุขภาพ

การนับถือศาสนาของชาวบ้าน นับถือศาสนาผี ชาวบ้านมีความเชื่อจากศาสนาว่า เวลาคลอดลูกในหมู่บ้านเป็นเรื่องที่ผิดผี ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์จึงต้องไปคลอดลูกในป่าคนเดียว ในขณะที่คลอดก็ขาดความรู้ในเรื่องความสะอาด อัตราการตายของเด็กมีการตายสูง เช่น การคลอด การเลี้ยงดู การเจ็บป่วยหลังจากคลอดได้ 7 วัน ผู้หญิงก็เริ่มทำงานบ้าน และทำงานหนักเลี้ยงครอบครัว และเด็กสุขภาพอ่อน (บุนทรีย์) ตั้งแต่เด็ก และด้านการศึกษา ในหมู่บ้าน ไม่มีโรงเรียนและครู เด็กไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ส่วนผลงานวิจัยเกี่ยวกับความยากจนในประเทศไทยที่คัดสรรมา เพื่อให้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยงานวิจัยเรื่องความยากจนดักดาน ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

สมจินต์ สันถาวรภัย และคณะ (2543) ศึกษาครัวเรือนยากจนดักดานในภาคกลางของประเทศไทย พบลักษณะความยากจนในภาคกลางว่าเกิดจากหัวหน้าครัวเรือนได้รับการศึกษาน้อยหรือไม่ได้รับการศึกษา การรับข้อมูลข่าวสารทั้งการดู โทรทัศน์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์น้อยมาก ส่วนใหญ่บอกว่ายากจนมานานแล้ว และไม่ทราบว่าจะควรจะทำอย่างไร เพื่อให้หลุดพ้นความยากจน ข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยและคณะค้นพบ ได้นำไปวิเคราะห์หวังจะรวมความยากจน สรุปว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครัวเรือนต้องกลายเป็นครัวเรือนยากจน ประกอบด้วยขาดที่ทำกิน ขาดการศึกษา และมีภาระเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนสูง

วันเพ็ญ สุรฤกษ์ และคณะ (2543) ศึกษาความยากจนดักดานในภาคเหนือของประเทศไทย ในจังหวัดเชียงใหม่ พะเยา อุตรดิตถ์ และกำแพงเพชร พบว่า มีความยากจนในทุกด้าน กล่าวคือ ด้านเศรษฐกิจ มีรายได้น้อย ขาดที่ทำกิน ขาดอุปกรณ์ทำการเกษตร มีรายได้น้อยและไม่แน่นอนและมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีปัญหาเรื่องที่ดินเสื่อมโทรม ขาดน้ำ ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า และการจัดการที่เหมาะสม ด้านสังคม มีคตินิยมชาตินิยม ไม่มีอาชีพ ขาดกิจกรรมกลุ่ม ขาดการสาธารณสุขขั้นมูลฐาน ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ มีครอบครัวไม่สมบูรณ์หรือเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีคนพึ่งพิงมาก (คนแก่และเด็ก) ด้านจิตวิญญาณ คือ ไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ประพฤติผิดศีลธรรม ดินแดนเสพติด ด้านการศึกษา ขาดโอกาสทางการศึกษา เรียนไม่จบ ด้านการเมือง ไม่สนใจการเมือง ไม่เข้าร่วมและแสดงความคิดเห็นใด ๆ ด้านวัฒนธรรม ไม่ประพฤติ

ปฏิบัติตนตามคำสอนของศาสนาไม่ขยัน ไม่ประหยัดคอดออม ไม่ซื่อสัตย์ ไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่สนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม

พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ (2543) ศึกษาความยากจนดักดานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่า คริวเรือนที่ยากจนดักดานมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีครัวเรือนขนาดเล็ก มีการศึกษาต่ำ มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป จำนวนวันทำงานต่อปีต่ำ ขาดผู้นำ มีบุตรมาก มีคนพิการและคนป่วยเรื้อรังอยู่ในครอบครัว มีอัตราการตายสูง ถูกรองที่ดินน้อย รายได้น้อย สุขภาพไม่ดี หนี้สินมาก และไม่ได้รับโอกาสจากสังคมเท่าที่ควร

ชาญวิทย์ โวหาร (2546) ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการลดปัญหาความยากจน : ศึกษากรณีชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะช่วยลดความยากจนลงได้ ขั้นตอนการสร้างเสริมความเข้มแข็งชุมชนประกอบด้วยการรวมพลังกลุ่มคนในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการสร้างทุนและการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งช่วยลดความอดกตขัดสน ทำให้คนจนมีกองทุนเงินออม เงินหมุนเวียนสำหรับประกอบอาชีพ มีกิจกรรมที่เพิ่มรายได้ มีสวัสดิการของการช่วยเหลืองานอาชีพ กิจการศึกษาศำหรับเด็กยากจน เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือผู้ติดเชื่อและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ การรวมกลุ่มและเครือข่าย รวมทั้งอาชีพ ประเด็นดังกล่าวเหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้คนในชุมชนสามารถลดปัญหาความยากจนได้ ถ้าชุมชนสามารถสร้างเสริมความเข้มแข็งไว้ได้อย่างยั่งยืน

2.7 กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์และกำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย โดย (1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนบุตร การกุ่มกำเนิด การนับถือศาสนา ความปลอดภัย (2) ศึกษาบทบาทขององค์กร Village Focus International (VFI) ในด้านสาธารณสุขมูลฐาน ด้านให้การศึกษา/ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ด้านการส่งเสริมการเกษตร / อาชีพ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการติดตามผลและการเยี่ยมเยียน (3) ศึกษาการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและบริการทางสังคมของชนเผ่า และ (4) ศึกษาสภาพความยากจนของชนเผ่าโดยพิจารณาด้ำนมาตรฐานความเป็นอยู่ ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร ที่อยู่อาศัย สุขภาพ / สุขอนามัย การศึกษา / ความรู้ อาชีพ / รายได้ ด้านการมีทรัพย์สิน และทำที่ต่อชีวิต/ความเชื่อ ซึ่งสรุปเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยตามแผนภูมิที่

แผนภูมิที่ 2.7
กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

